

TECRİT EDİLMİŞ ÜNİVERSİTE (*)

Prof. Bahri SAVCI

Kamu oyu'na en az ulaştırılan konulardan birisi de Üniversite muhtariyeti ve onun bilecümle meseleleridir. Şöyle bir yüzeyden düşününce, bunun, pek de anormal olmadığı inancına varılabilir : Bu mutlu azınlık, kendi muhtariyetini savunmaz; kendi meselelerini, sorumlu otoriteler önüne ve kamu oyu'na açmazsa, başkaları ne yapabilir?..

Bu mütalâaya, ayrıca, şu da eklenebilir : «Üniversite muhtariyeti dendiği zaman, «görülen lüzum üzerine» kaydı ile Millî Eğitim Bakanına, Profesörleri kürsülerinden atmak yetkisi tanıyan kanunun tatbikatı akla gelir. Millî Eğitim Bakanları ne zaman bu tatbikata kalktı iseler, Üniversite çevreleri, gereken ilgili göstermemezlik etmediler : Bazen kendileri re'sen harekete geçtiler. Bazen de, uygulanmış olan müeyyidenin kalkması için teşebbüslerde bulundular. Ve böylelikle, belki de, idarî ve siyasî otoritelerin artık bir iki Profesör ve doçente karşı değil, Üniversitenin bir Fakültesine ve hattâ tümüne şâmil olacak daha ağır müeyyideler uygulanını önlediler.

Bu mütalâaların topuna birden verilecek karşılık şudur : Üniversite büyük bir manevî potansiyeli olan bir müessesedir. En aşağı, Fatih Sultan Mehmet zamanından beri ilim adamlarının ve onların ilim müesseselerinin, âmme otoriteleri ve halk katında baha biçilmez itibarı vardır. Çok partili siyasî hayat devresi de Üniversiteyi, bu potansiyeli, bu itibarı içinde idrâk etmiştir.

Fakat, çok partili devrenin başlaması ile siyasî hayat, birden canlanınca, Üniversitede de kendi alanında, bu siyasî hayat dalgalanmalarının meselelerini ele alma hareketleri görüldü. Çok partili devrede siyasî hayat hareketlerinin bir anlamı «- Şu iktidar sandalyasından sen kalk, oraya ben oturacağım. - Hayır, sen oturmayacaksın, ben oturmakta devam edeceğim.» diyalogunun işaret ettiği bir kavgayı çeviren bir anlamdır. Bu kavgada, taraflar, kendilerine yardımcı ve müttefik ararlar, rakiplerinin yardımcısı ve müttefiki gibi gözüken sosyal kuvvetleri tecrit etmeğe uğraşırlar.

İşte, çok partili devrenin iktidarları; ilim alanını Üniversiteyi, önce, kendilerine yardımcı ve müttefik olarak görmek istemişlerdir; Üniversitenin kıvılcıklarında bu mahiyeti bulamayınca ona güvenmişlerdir. Sonra da, tersine, Üniversitenin kıvılcıklarından karşı tarafın yararlandığını görünce, ikisi arasında bir ittifak bağı vehmedip Üniversiteyi tecrit

(*) Örfî İdare Rejimi altında neşri mümkün olmayan ve bu rejim kalktıktan sonra Dergiye ilâve edilen makaleler.

etmeğe kalkmışlardır, etmişlerdir de... Üniversite kanununda yapılan değişiklikler ve nihayet meşhur « » numaralı «Tasfiye Kanunu» bir tecrit aracı olarak ortaya çıkmıştır. Heman heman hiç bir âmme hizmetlisine; görevinin, seri dışı bir görev gibi sayılması sonucu bir özel tazminatın tanınmadığı bir çağdan beri Profesör ve Doçente, görevinde işte bu mahiyet görüldüğünü için, zamanına göre oldukça yüksek seviyede bir Üniversite tazminatı verilmiş iken; son yıllarda, bir çok âmme hizmetlisine yeni ve bazılarının pek yüksek tazminatlar sağlandığı halde, bu Üniversite tazminatına hiç dokunmayıp, onu bugünkü konjonktürdeki düşük seviyesinde tutma ısrarı da, bu tecrit ameliyesinin bir başka yönüdür. Bu suretle, içine düştüğü bu iktidarı zaaftan kurtulmak için, Üniversite mensubunun bir nefsinin koruma ve onu idame etme insiyakı ile kendini Üniversite dışı ek kaynaklara atmasını teşvik, tecridin, bu ikinci ameliyesini tamamlamadan başka birşey değildir. Tecridin bu ikinci ameliyesinin bir diğer yol ile de ikmâl edildiğini görmemezlik edemeyiz. Nefsinin koruma ve idame etme insiyakı ile imkânlar arayan Üniversite mensuplarına, genel anlamı ile amme bölgesi içinde ferden imkânlar bulunduğu hissettirilmiş, gösterilmiş ve hatta sağlanmıştır.

İkinci tecrit ameliyesini tamamlayıcı mahiyette olan bu son iki ameliye, Üniversite mensubunu, kendi tabii fonksiyonu olan «tefekkür» den tefekkürünü amme hayatına arz etmekten alıkoyacak başlıca iki âmil olmaktadır.

Nihayet, bu tecridin, bir son safhasını da işaret etmeliyiz : Türkiye'nin idarî ve siyasi hayatının oluşu sırasında ortaya çıkmış meselelerine, Üniversite ile beraber çözüme yolu arama hususunda yerleşmesi gereken bir geleneğe, esas itibariyle bir gelişme yolu açılmamaktadır. Bazı Bakanlıkların Üniversiteye danışmadan geri kalmadığını, bazı Bakanların da, şahsen, bu hususta hararetle bir ilgi göstermekten geri kalmadığını ; ve nihayet, idare ve siyaset çevrelerinden gelen bazı teşebbüslere de, Üniversite çevrelerinden iyi bir tatmin getirilmediğini bilmiyor değiliz. Fakat, buna rağmen, çok önemli idarî, iktisadî, siyasi konularda Üniversitenin katkıları cihetine gidilmediği de bir gerçektir. Bu da, onu, kanunî mecburiyet halinde konmuş olan tabii fonksiyonundan dışarda bırakma ameliyesinin bir başka yönünü teşkil etmektedir. (Burada, Üniversitenin gelişmesi için son yıllarda harcanan emekler ileri sürülebilir. Evet, rakama vurulursa, Üniversitelere yüksek gelişme imkânları sağlandığı görülür gibi olur. Buna da verilecek karşılık şudur : Değil Üniversitenin yeni yeni gelişmelere kavuşması ; normal işlemlerini sağlamak için, acaba, gösterilen rakamlardan çok daha fazlasına ihtiyaç yoktur. Gelişme payı gibi gözükse de bu rakamlar, mevcut konjonktür içinde normal işletmeyi bile sağlamağa elvermekte midir ?

İşte, bugünkü sosyal ve siyasî şartlar içinde vâki olan bu tecrit ameliyesine karşı, önce bizzat Üniversitenin kendisi bir kıvılcama göstermelidir. O bunu yapmazken, başkaları ne yapabilir? denecektir, denmektedir de.

Bunun en son örneği, 1957 Bütçe tartışmaları sırasındagördük. Daha doğrusu : bu tartışmalar içinde, Üniversite muhtariyeti ile bu muhtariyete bağlı türlü problemlerin yer almadığını görmek suretiyle bu keyfiyeti bir kere daha kavradık. Vakıa, ana muhalefet partisi sözcüsü «Üniversitenin sesini kısımağa çalışmak, ışıktan karanlığa sığınmaktır. Biz, hiç bir tevîl gayretinin cerhedemiyeceği açık bir mütearifiyi savunuyoruz. Bir memlekette Üniversite hocasını dilediği takdirde işten uzaklaştırma yetkisi siyasî iktidarın elinde ise, o memlekette ilim hürriyetini tehdit ve tazyik altındadır» (Turhan Feyzioğlu C. H. P. Sivas) demek suretiyle, Üniversite meselesini vazetmiş ise de, Tasfiye Kanununun dışında olarak Üniversite muhtariyetini tehdit eden ve yukarıki satırlarda işaret edilen Üniversiteyi tecrit işinden bahsedilmemiştir. Böylece, yüksek Meclisimiz, en büyük tefekkür çevresi olmak gereken Üniversitemizi uzlete ve dolaşısıyla kendi içinden çürümeğe mahkûm etmek istidadında olan bu tecrit ameliyesinin diğer safhalarından habersiz kalmıştır.

Biz, bu vesile ile, burada, Üniversite muhtariyetini hükümsüz hâle getiren bu tecrit ameliyelerinden bahsedememezlik edemedik.

Bu söylediklerimizi bir başka deyimle toparlayacak ve tamamlayacak olursak, Üniversiteyi, âmme hayatından tecrit ederek onun muhtariyetini hükümsüz bırakan kanunî ve fiilî durumlara, kısaca, şöyle işaret etmek imkânını bulabiliriz :

2 — Üniversiteyi, âmme hayatına katkıya getirmekten alıko-yarak onu tecrit eden en büyük âmîl, bu « » sayılı «Tasfiye Kanunu» dur. Çünkü bu kanun, siyasî otoriteye, bir Üniversite mensubunun âmme hayatına dokunan herhangi bir mütalâasını, «faal siyasî faaliyet» rengi altında görmek ve göstermek imkânını verir. Bu kanun, bir profesörün, sınıftaki dersini,seminerdeki sevk ve idaresini bir sempozyumdaki mütalâasını ve nihayet, bütün yayın ve beyanlarını, konferanslarını, tebliğlerini tehdit ettiğinden, bu kanun yürürlükt ekaldıkça, üniversitere çalışma içinde sıhhatli bir fikir muhtariyeti var olamaz.

Burada şu hususu gözden uzak tutmamak gerekir : Gazetelerde, bazı profesörlerin, derslerinde, büyük bir ilmî açıklık ve cesaret ile bazı meseleleri ele alıp, cesur, fakat temamiyle ilmî beyanlarda bulduklarını görüyoruz. Bazı kongre ve seminerlerde de bazı Profesörlerin gene ilmî gerçekleri ifade cesaretini gösterdiğini, gene gazetelerde okuyoruz. Ve

sonra, meslekdaşlararası sohbetlerde, bazı Profesörlerin, gerektiği zaman derslerini nasıl bir ilmi cesaret içinde yürüttüklerine dair ifadelere rastlıyoruz.

Bunlara bakarak, ilmi çalışmanın bir fikir muhtariyeti içinde yapıla gelmekte olduğuna hükmetmeğe kat'iyyen imkân yoktur. Bahis konusu olan ; sadece ders, pratik çalışma, seminer, sempozyum hatta ilmi konferans ve kongre çerçevesinde geçen -ve çok defa bizzat Profesörün mizacından kuvvet alan- imkân değildir. Bahis konusu olan ; Türk sosyetesinin yükselmesine mâtufluk olan bütün çalışmalara, Üniversite mensubunun, tam bir fikir muhtariyeti içinde bir emek getirebilmesi imkânıdır. İşgal altındaki Fransa'da, Üniversite Profesörünün Gestapo, S. S. ve nihayet resmî işgal zabıtasının gözleri ve hatta çizmesi altında neler söylediğini ve hatta yayınladığını bilenler için ; çok şükür bu şartlardan temamiyle uzak memleketimizde, bir ders çerçevesi içinde söylenmesi gereken bir ilmi ve objektif hakikatı ifade etmeden daha tabii bir olay olmaz. Fakat dediğimiz gibi, mesele burada değildir; Üniversite Kanununun 3. maddesinin E fıkrasının da emrettiği gibi, Üniversite mensubunun, Türk amme hayatına bir emek getirebilmesi imkânındadır. Tasfiye Kanunu ise, bu imkânı ortadan kaldırmaktadır; bineanelyh, Üniversiteyi, bütün yönleri ve istikametleri ile gelişmesi gereken tefekkürden tecrit etmektedir. Memlekette var olan siyasî kuvvet guruplarının elbirliği ile bu tecrit halkasını kaldırma yollarını aramaları gerekir.

2 — Üniversiteyi muhtariyet alanından dışarı atan bir diğer tecrit halkası da şu fiilî durumdan gelmektedir : Bilindiği üzere, Üniversitede tayin ve terfiin dayanağı olan ilmi yeterliği tesbit etmek, ancak ve ancak -onu Üniversite dışı bir diğer makam ve otorite ile paylaşmadan- münhasıran Üniversite makamlarına aittir. Bu makamların bu husustaki kararları -hukukça tesbit edilecek herhangi bir kanun kaçakçılığı, suiistimâli yok ise- mutlak bir değer ifade etmelidir, eder de... Bineanelyh, onların, usûlüne uygun olarak yapacakları terfi ve tayinler mûta ve muteber olmak gerekir.. Genel hukuk düzenimizin gereği olarak bu gibi muamelelere idarenin iştirâk noktaları varsa, -ki vardır. Üniversitede tekemmül eden Profesörlüğe tayin muamelesinin Maarif Vekilince yüksek tasdiğe sevki gibi - idare, bu işlemde, ancak ve ancak, işlemin dayanaklarının var olup olmadığına bakabilir ve eğer bu dayanaklar varsa, onların muhtevasının tetkik ve tenkidine girişmeden işlemin sona erip hüküm ifade etmesini sağlamaktan başka birşey yapamaz.

Durum, böyle iken, bizim bildiğimiz iki olayda, Üniversite makamlarının usûlüne göre tekemmül ettirdikleri tâyin işlemlerini, Maarif Vekâleti intaç etmemiştir.

Bunlardan birisi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Doçentine ait olup, Ankara Üniversitesinin tekemmül ettirdiği Profesörlüğe tâyin işlemidir. Eğer söylenenler doğru ise, Vekâlet, bahsi geçen doçentin siyasi rengi olan faaliyetinden ötürü, bu işleri intaç etmemiştir. Bu bir hatadır. İşlemin muhtevası, «Profesörlüğe ehliyet» mihrakına dayanır. Vekâlet, buna müdahale etmemek zroundadır. Binaenaleyh, işlemi intaç etmeli idi. Fakat, bahsi geçen öğretim üyesinin faaliyetinde faal siyaset unsurları, var idi ise, ona da ayrıca, kanun yetkisini uyguluyabilirdi.

Bildiğimiz diğer olay; İstanbul Edebiyat Fakültesi Fransız Flolojisi doçentine ait olup, İstanbul Üniversitesinin tekemmül ettirdiği Profesörlüğe tâyin işlemidir. Aradan, bir kaç yıl geçtiği halde ve hattâ mesele Üniversitelerarası Kurulda da tezekkür edilip işlem oranının da müsbet tasvibini aldığı halde, Vekâlet, işlemi intaç etmemiştir. Bu sefer, Vekâletin hangi saike dayandığı hakkında, bizim bildiğimiz bir tahmin de mevcut olmadığından, muhakeme zincirini burada kesmek zorundayız. -

Demek durum şu oluyor : Üniversite, bir yandan tasfiye kanunu ile fikir muhtariyeti alanından dışarda tecrit edilirken; öte yandan da, bir çeşit tatbikat ile, kendi işlerini kendisinin görmesi anlamındaki işlem muhtariyeti alanından da dışarda bir noktada tecrit edilmektedir.

3 — Nihayet, bir üçüncü tecrit ameliyesi de iktisadî ve sosyal konjonktürden gelmektedir. Şöyle ki : devrimizin genel konjonktürü siyasi otoriteleri ve siyasetçileri birinci plâna almıştır. Siyasetle uğraşanlar, hele milletvekilleri parti liderleri ve hükûmet üyeleri, günün adamı durumundadırlar ve cemiyetin gözü onların üzerindedir. Onlar, ilki ve itibar mihrakı teşkil etmektedir.

• Bizce, bu tabii bir sonuçtur. Çünkü; çok partili siyasi hayat devresinde, kitle, - büyük seçmen kitlesi - bütün heyeti ile, bütün gücü ile siyaset sahnesine çıkmıştır. Parti ileri gelenleri, milletvekilleri, Bakanlar, siyaset sahnesinde kendisini gösterir. Bu kitlenin gücünü kendi şahıslarındaecessüt ettiren, bu gücün belirmesine bir mihrak varlıklarıdır. Bu itibarla, kendileri de güçlü, nüfuzlu, prestijli, ağırbasan unsurlar haline gelmişlerdir.

Bunlardan sonra, yüksek idarî otorite ve makamlar, yüksek bürokrasi gelmektedir : Onlar da cemiyetin gözü önündedirler ve ilgi ve itibar mihrakını teşkil etmektedirler.

Bizce, bu da tabii bir sonuçtur. Çünkü ; siyaset aristokrasinin, aslında ve nazari olarak temsil ettiği, fakat fiiliyatta tesahüp ettiği o üstün, o yüce «güç» ; bu yüksek bürokrasinin yardımı, ortaklığı -hatta teknikman yol göstericiliği olmadan, fiilen kullanamaz. Binaenalyh, bu yüksek bürok-

rasi, siyaset aristokrasinin bir basit âleti değildir; bir yardımcısı; bir or-
tagı; hatta bazen bir bir rehberidir. Bu itibarla da siyaset aristokrasinin
gücü, nüfuzu, prestiji, ağırlığı ona da bulaşmakta, onu da çevirmekte,
onu da zenginleştirip değerlendirmektedir. Müstesarlıkların, umum mü-
dürlüklerin, daire başkanlıklarının, iktisadî Devlet Teşekkülleri idareci-
liklerinin, İl idarecilerinin kendi alanlarında nasıl birer idarî Royaume
kurduklarını; siyasî Aristokrasinin de, türlü ek ödeneklerle, onların malî
durumlarını kuvvetlendirmelerine nasıl teşvikçi olduğunu görmemezlik
edemeyiz.

İşte devremizin genel siyasî, iktisadî ve sosyal konjonktürü, bu iki
kategorinin -siyaset ve bürokrasi Aristokrasinin- gelişmesine pek elveriş-
li bir hale gelmiştir ve sahneyi, temamiyle onlar doldurmuşlardır, amme-
nin dikkat nazarı da, tabiatıyla onlara kaymıştır.

İşte bu durum, esas itibariyle bir tevazu ve vekârlı bir rükûdet için-
de görevini yapması gereken tefekkür mesleğini zaten kenarda tutarken,
iktisadî ve sosyal konjonktürün dalgalanmaları Üniversite mensupları
için, büsbütün elverişsiz bir yolda gelişt; Üniversite bir ekmek kavgası
ile karşılıklıya geldi. Bunun sonucu olarak da, Üniversite mensupları
ya, tefekkür ve araştırma alanı içine girmeyen; ya da, idarenin -ve dola-
yısıyla- siyasetin himaye ve kontrolü altında olan alanlarda yeni ek kay-
naklar arama zorunda kaldılar. Bu da, onları, bağımsız ve objektif fikir-
lerin savunucusu olmaktan uzaklaştırarak amme hayatına ışık tutma gö-
revinden tecrit sonucu verecek bir hal teşkil etmiştir.

Bu suretle, Üniversite, tecrit edildiği bu uzlet ülkesinde kendisini
diz çökmeğe istidatlı kılan şartlar arasında kalmıştır. Onu, türlü sosye-
tesinin yararına olan aslî görev yerine icrâ etme zarureti vardır. Bu, bü-
tün siyasî partilerin birleşik bir davası olmalıdır.

Bu davanın çözüm prensibi gayet açıktır: Üniversiter meslek, Uni-
versite içine ve ancak onun çok tabîî extential « »faaliyetlerine has-
redilmelidir. Esasen, Üniversite kanununun hem lafzı, hem ruhu, açık-
ça bu durumu emretmektedir. Bunun için de, zamanına göre hiç de azım-
sanamıyacak imkânları, Türk Milletinin cümertliğinden, Üniversiteye
doğru akıtmıştır.

Sür'atle bir siyasî ve sosyal değişme vetiresi içinde bulunan ülke-
mizde, bu değişmenin prensipleri, yolları üzerinde düşüncecek merkez-
lerin başında, modern Üniversitemiz gelir. Türk Milleti, Türk sosyete-
si, Üniversitesinin böyle bir tefekkür seviyesinde olmasını ister. İçinde bu-
lunduğu şartlara göre de, Türk Milleti, Üniversitesinin bu yolda yapa-
cağı faaliyetten müstağni kalamaz; bu faaliyetten yoksun kalmaya razı

olamaz. Üniversiteden bu verimi elde edebilmenin yolu da, yukarıda işaret ettiğimiz üzere, tefekkür ve araştırma mesleğini, temamiyle Üniversite içine hasretmektir. Evet, Üniversiteyi tecrit etmek lâzımdır; fakat, âmme hayatına müessir faaliyetten alakoyacak bir halka ile değil, onu, üniversiter tefekkür ve araştırmadan alakoyacak ârizî şartlardan ve zaruretlerden koruyan bir halka ile....